

teményében — inkább korábbiakban — kísért a naplószerűség, az az epikus hangvétel, melyben nem mindig születik meg a művészi egység transformációja, ami a költői közölnivaló és hatás harmóniáját is jelenti.

Harmóniától a harmóniáig vezet tehát Fodor András útja: benne az útvesztők, kétségek is értelmet kapnak. Tőlük ragyog fel a „nem vagy magad” hitvallása. (*Szépírodalmi Könyvkiadó* 1969.)

PÁLYI ANDRÁS

CSANÁDY JÁNOS: ATOMKORI PRÓBATÉTEL

Csanády János első költeményei 1955 nyarán jelentek meg a Csillagban, de költővé avatását a *15 fiatal költő 105 verse* c. antológiában való szereplése hozta meg számára. Az igényes kritika már ekkor felfigyelt „friss, eredeti természetlátására, vídám, világot hódító attitűdjére”. Első önálló kötete (*Fölküzd a táj*) — amelyet azóta négy újabb követett (*Áttört egek*, 1960; *Hegyélen*, 1962; *Új törvény*, 1964; *Európai ősz*, 1966.) — viszonylag későn, 1958-ban látott napvilágot. A József Attila-díjas költő most megjelent gyűjteményes kötete, az *Atomkori próbatétel* két részre tagolódik: nagyobbik fele válogatás az eddigi kötetek java terméséből, a jóval kisebb terjedelmű második rész pedig harmincnégy új, kötetben még meg nem jelent költeményt tartalmaz. Maga a válogatás gondos — a költő jó néhány túlzottan türelmetlen hangú, erősen pesszimista kicsengésű versét nem vette fel a kötetbe —, ám egy kissé túlméretezett. Elsősorban a korai költeményeket sokalljuk, mivel ezek még igen keveset árulnak el költőjük igazi arcáról, egyéniségéről, költészetének jelentőségéről, következképpen hátrányosan befolyásolják az olvasóban kialakuló összképet. Mínthogy az *Atomkori próbatétel* (remek, Csanády lírájának lényegére utaló címválasztás!) új ciklusbeosztásban, de keletkezésük időrendjében közli a verseket, a kritikusknak is alkalmat kínál a megtett út összefoglaló áttekintésére.

Csanády indulása nem volt könnyű és zökkenőmentes. Csak lassan és nehezen talált magára. Korai verseiben még hiába keressük az egyéni, csak rá jellemző vonásokat. Tematikában és előadásmódban sem hoz igazán újat, ami persze nem jelenti sem az őszinteség, sem a valódi élmények hiányát, legfeljebb azt, hogy a már sokszor és jól megírt témáról (pl. gyermekkori emlékek) csak ritkán tud olyat mondani, amit nem érez valahonnan ismerősnek az olvasó. Természetesen azért ezekben a jórészt leíró és első-sorban az érzelmekre apelláló költe-

ményekben is kapunk újat és élményszerűt, főként a nagypapa alakját felidéző és a szülőfalutól való elszakadásról valló darabokban.

Csanádyt szinte pályakezdésétől fogva jellemezte az elhivatottság érzése és a túlzott magabiztosság. Am hamarosan feltűnik költészetében a csalódás, az elkeseredés és a kudarcélmény is. Innen datálódna az a vers, amelyek miatt a legtöbb — olykor jogos, olykor igaztalan — bírálat érte a költőt. Mert meg kell értenünk annak a vitathatatlanul tehetséges kezdő poétának elkeseredését és jogos sértettségét, akinek verseit sokszorosított szabványkritikával utasították el, akinek később is sok fájdalomt okozott az irodalmi élet kedvezőtlen légköre, egyes pályatársainak közönnnyel vegyes rosszindulata, nem is szólva a saját művészi eredményeivel való elégedetlenségről. Mindezt csak részben enyhítette Veres Péter biztatása s egy-két költőtárs őszinte és öntetlen segítőkészsége. Ilyen körülmények között érthető, hogy a csalódás és elkeseredettség témái újra és újra felbukkanak Csanády költészetében. „... ceruzát ragadtál, / verset írni — nem ölni akartál. / Kiütötték gyerek-vas kezedből.” — panaszolja egyik egészen korai versében (a *halállal néztél mindig szembe*). Máskor a támadástól való félelmében — ellentámadásra készen — beássa magát a fenyők közé a „zimankós hegyélen”. Dühös elégedetlenségét olykor a lemondás, a teljes elkeseredés váltja fel. Megtört vadhoz (*Tigrisek közt*), eldobott gránáthoz hasonlítja magát, olyan gránáthoz, amelyben már akkor is alig-alig morog valami belül, „ha megböködik magányában” (*Robbanni kész korom*). Csanádynak — mint maga vallja — életeleme a „nekivadult lázadás”, a finomkodó sima modor egyébként is idegen tőle, így könnyű megérteni, hogy hangja ezekben a versekben nyersebb és érdesebb a megszokottnál, s indulatai olykor annyira elragadják, hogy felbillentik egy-egy vers művészi-logikai egyensúlyát.

Mindez azonban csak egyik — bár fontos és jellemző — motívuma Csanády költészetének, amelyben soha nem szorulnak háttérbe a közéleti problémák, a néphez, szülőföldhöz, osztályhoz való ragaszkodás: „Hú maradtál te, hűséges, igen; / Őrizted hazahúzó vágyadat, / nem lettél renegát, sem idegen.” — írja a *Hazatérés*-ben. A *Salgótarján*-ban pedig hálás szívvel idézi fel a bányavárost, hisz itt talált igazán magára, úgy érzi, „innen ered már egészen”. Általában gyakran találkozunk lírájában a korábbi életformához, a munkások közé való visszatérés motívumával, itt-ott indokolatlan büntudattal párosulva. Bár a sértettség és az elvágyódás témája újabb költeményeiben is felbukkan, még Bulgáriában jártában is „otthona sajtó emlékébe mélyed” (*Neszebir*), máskor meg szeretne szebb szigetekre szállni az emberiséget szállító hajóval, a „véres-indulatú” földön hagyva „állati kezdetének leküzdhetetlen hagyományait”, ám a zaklatott belső hangokat lassan a bizakodás, a remény hangjai váltják fel: „Előre arc! / Te tartsd magad és nem érhet kudarc.” (*Tartsd magad*)

A költő egyre nagyobb közösségért érez és vállal felelősséget, tudatosan keresi az újat, a korszerűt — első sorban a tartalomban és a költői nyelvben —, bevonul lírájába a modern tudomány, technika és az a bizonyos „megharcolt optimizmus”, amelyet ő maga így jellemez: „Akadályt nem ismerő, mohó tűz ég bennünk ma minden új kalandra, fölfedezésre. Mi ma kerüljük meg a földet — és optimizmusunk keresztülgázol a véggel fenyegető atomrakéták, tengeralattjárók hadlancain” (*A proletárköltő optimizmusa*). Újabb verseiben komoly erőfeszítéseket tesz bonyolult és ellentmondásos, „keservesen újuló világunk” legégetőbb kérdéseinek megértésére és versbe sűritésére, egyre sikereseb-

ben közelítve meg célját: „képességeinek és vállalt küldetésének szinkronba találását”. Természetesen a szerelmes versek — az *Elmondhatatlan ének* c. ciklus darabjai — sem hiányoznak Csanády költészetéből. Szerény számuk ellenére is akad közöttük néhány kitűnő (*A harmadik lét; A féradt gond a szívben friss kenyér*).

Csanády új módon értelmezi a költői hivatást, s bár úgy véli, hogy ma már nem függ a költőn a világ szeme, nem titkolja, hogy verseivel hatni kíván környezetére, meg akarja változtatni a világot, ezért próbál kezdeményezéseivel „elébemenni a társadalmi változásoknak”. És ez nála nem hangzatos jelszó, hanem tudatos cél, melynek eléréséhez latba veti minden tudását, kivételes művészi erőnyeit: könnyed verselését, remek ritmusérzékét, újszerű, ám néha kissé bonyolult képalkotó képességét. Újabb költeményeiben — igaz, a régebbiek közül is több revidéalt szöveggel kapott helyet a gyűjteményben — nagyon ritkán enged igényességéből, bár elvétele találunk egy-egy erőltetett képet, gyengébb versépítkezést és rímkeny-szert (*A Tatra csúcán; Így vagyok . . .*).

Csanády János jelentős és izig-vérig korszerű költő, akinek mai líránk jó néhány kiemelkedő teljesítményét köszönhetjük. Kétségtelen, hogy nemzetünknek legjobbjai között van a helye. Újabb költeményei — noha még ezekben is kísért a fájdalmas csalódottság érzése (*Űrrepülő; Egyetlen arc; Emlékező*) — elsősorban arról vallanak, hogy költésze útban van az egyre gazdagabb kiteljesedés felé. Erről tanúskodnak gazdag hangszerelésű, „kozmosz optimizmust” sugárzó versei, de sokat ígérnek e tekintetben a *Születések* c. önéletrajzi elemekkel átszőtt poémából közölt részletek is. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.*)

BENKŐ ÁKOS

PRÓZA

SZAKONYI KÁROLY: FRANCIA TANYA

A *Középpütt vannak a felhők* (1961), a *Túl a városon* (1964), a *Férfiak* (1965); a *Porcelán baba* (1967) és két színdarab (*Életem Zsóka*, 1963, *Ördöghegy* (1968) után Szakonyi Károly új kötettel jelentkezik. Egy kisregény és huszonöt novella búvik meg Barta László bizonytalan vonalú, emberi alak és az óriásivá nőtt emberarcú tárgyi világ szembenállását megjelenítő borítólapja mögött.

És Szakonyi itt olvasható írásai jó részének valóban egyik fő témája az ember és a tárgyi világ kapcsolata. Írónk azonban nem a divatnak áldoz. Hősei a tárgyakkal mint munkájuk tárgyával, mint munkájuk megvalósulásával s mint *saját*